

БҮГҮННҮ ӨЛӨӨН

Республика территориятыгар уонтан бииригэр тайаан сытар уһун уһук хоту дойдуга бытанан олоор эбээннэри, сахалары биир сиргэ түмэн улууһу тэрийиигэ 60 сыл анараа өттүнэ Бүтүн Союзтаабы Киин Ситэриилээх Комитетынан Саха АССР-га командировкаламмыт Туруханский кыраайыттан төрүттээх Сибиир ученайа Иннокентий Михайлович Суслов, Саха АССР Киин Ситэриилээх Комитетын представитель, саха норуотун чулуу уола Илья Егорович Винокуров буоланнар 1934 сылга Өлөөнгө кэлбиттэрэ. Кинилэр уонча ый устата Өлөөн киинин талыыга нэһилиэнньэ сылдыһынар сиригэр ортотун булууну кытта өрүһүнэн таһаҕаһы таһыыга кэскиллээх боппуруоһун үөрэтэ элбэхтик өрүһүнэн устуруттара. Киин картатын географической наука кандидата И.М.Суслов оҥорбута. Онон Өлөөн төрдүттэн Сухаанаба кыра борохуот араас таһаҕаһы аҕалар буолбута.

Сылга чугаһыыр уһуукаах, сыралаах үлэ, үөрэтии түмүгэр тутууга барар мастаах Туманнаах түбэтин утары Өлөөн бөһүөлэгэ олохтоһорун туһунан 1934 сыллаахха Илья Егорович Винокуров быһаччы салалтатынан тимир оһобунан оттуллар бастакы ампаар дьэиэлэр тутуллубуттара. Эмиэ ити күһүн 11 оболоох оскуола аһыллыбыта. Киин бастакы учууталынан Бүдүүттэн төрүттээх Денис Николаевич Семенов сороботун үлэлээбитэ.

КЫП-КЫРА тимир оһохтоох ампаарчык дьэиэтгэр Илья Егорович сарсыарда эрдэттэн ыкса түүгүгэ диэри үлэлиирэ. Киниэхэ ким наадалаах хаһан бабарар, бириэмэтиттэн тутууга суох кэллэнэр бары боппуруостарын быһаартараллара. Илья Егорович бөһүөлэк тутуутун бары үлэлэрин салайарын, сабыс саҕа тэрилтэлэрин тэрийэрин таһынан, тус бэйэтинэн бөһүөлэк тутуугар сүгэ, эрбиити тутан үлэлэһэрэ. Саҕа тэриллэн, түмсэн эрэр бөһүөлэк бары олохтоохторуттан кини үтүө, өйдөөх субэтин, көмөтүн ылбатах, кинини көрсүбэтэх киһи суоҕа.

Ол да иһин 1935 сыллаахха Илья Егорович Винокуров Саха АССР Ситэриилээх Комитетын эппиэттээх соруудабын толорон Дьоккуускай аттанарыгар махтаммыт өлөөннөр: "... күндү Илья Егорович, Эн биһиэхэ сылы эрэ кыайбат бириэмэбэ кэлэн үйбэ умуллубат үтүө өйдөбүлү хааллардыҥ. Эн киһи быһыытынан үтүө майгыҥ, үлэни тэрийиигэ ураты дьобуруҥ, сатабылыҥ, дьону бэйгэ холобургар угууҥ, көбүлүүр талааныҥ биһигини элбэххэ үөрэттэ. Күндү Илья Егорович, Эн биһиэхэ кэлэн кылгас кэмгэ оройуону тэрийэн, олохтоон барбыккын Өлөөн норуота үйэлэргэ умнуохтара суоҕа..." дьин барба махтал суруктаах атаарбыттара.

Дьэ онтон 1935 сыл алтынны 1 күнүгэр Бүтүн Россиятаабы Киин Ситэриилээх Комитетын (ВЦИК) уураабынан Дьэлигдэ, Өлөөн, Кирбэй селский Советтарын киллэрэн туран Өлөөн оройуона тэриллибитэ. Бастакы партия секретарынан Үөһээ Бүлүүттэн төрүттээх Степан Васильевич Данилов, райисполком председателинэн Д.П.Посельский, Өлөөн хөһө сылдар Советын председателинэн И.П.Семенов талыллыбыттара. Өр сылларга Спиридон Боескоров председателилээбитэ.

Тыаларга бастакы табаарыстыбалар "Өлөөн күөдүүйүгэ", "Табаһыт кыһата", "Кыһыл суус" о.д.а. тэриллибиттэрэ. Онон Өлөөнгө оройуон тэриллиитэ кес олохтоох нэһилиэнньэни сагалыы социалистической олох ылыгар киллэрибитэ.

Оччолорго улууска 1600-ча киһи онон-манан бытанан олорубуттара. Билигин Өлөөн 4500 нэһилиэнньэлээх. "Ээйик", "Дьэлигдэ", "Өлөөн" дьин совхозтардаах. 1965-75 сыллардаахха улуус ити хаһаайыстыбатыгар 35 тыһыынча табаалааҕа, хаһаайыстыбалар государстваба сыллата 700-800 тонна таба этин

туттараллара. Үгүс күндү кылааннаах түүлээбинэн дойду валютнай фондун хагатыһаллара. Өссө 1967 сыллаахха "Өлөөн" совхоз таба иитиитигэр уһуллукчулаах үрдүк көрдөрүүлэринэн Канадаба Монреальга аан дойдутаабы быыстапкаба кыттарга кандидатуралана сылдыбыттара.

80-с сыллартан таба иитиитэ улууска кэхтии өттүгэр барбыта. Онон сүрүн биричинэлэринэн племенной үлэ мөлтөөбүтүгэр эбии Булун уонна Таймалыыр диэкиттэн кэлэн аһар кыыл табалар бүтүн стадаһы күрэтэн барыылара, бөрө мэнээктээһинэ уонна сайынын ынырыктаах кумаартан тумнастан, ыраахсыт буолан өлүүлэрэ улахан сабыдыалынан буоллулар. Онон билигин улууска баар 3 совхозка, 11 дьэиэ кэргэнинэн общиналарга 9072 таба эрэ ордон хаалла. Улуус бу сүрүн дьарыгар баара эрэ 90-ча киһи эрэ дьарыктанара кими бабарар дьиксиннэрэр.

Советскай былаас сылларыгар тутуу маһа төһө да бэйэтигэр субуон үрдүнэн тутуу балаҕа барбыта. Онон билигин Өлөөн бөһүөлэгэ үксэ уунан ититиллэр иккилии мэндизмэннээх олоор дьэиэлэннэ. Бөһүөлэккэ агардас быйыл 60 куйкалаах балыһа комплекса, Сбербаан хонтуората үлэбэ киридилэр. Правительство дьаһалын олоххо киллэриинэн бириддиилээн ыалларга дьэиэ тутууга бу кэнники сылларга балаҕа элбээтэ. 1995 сылга '19 ыал саҕа дьэиэлэргэ көһөн киридилэр. Онон ааспыт сылга биир киһиэхэ олоор дьэиэ инээ 11,2 квадратнай метргэ тийдэ.

Кэнники сылларга улууска сибээс үлэтэ биллэ түбүстэ. Спутниковай сибээһинэн дойду бары куйраттарын кытта телефонунан сибээс олохтооммута иккис сылларбарда. Телевизорунан киин бириилэри кытта Саха республикатын телевидениеһинэн биэриитин көрөр буоллулар.

Өлөөн республика кииниттэн сиринэн 2020 километр, уунан 3390 километр тэйиччи сытар. Онон сырыы, таһаҕаһы таһыы үксэ самолетунан эрэ толоруллар. Улууска биир 4 кылаастаах аэропортка АН-2, АН-24, АН-12 самолеттар, МИ-6, МИ-8 вертолеттар иннигэһэ суох сылдьаллар.

Ол да буоллар кэнники сылларга нэһилиэнньэбэ ураты наадалаах таһаҕас кэлиитэ биллэ арыһаата. Кэллэбинэ да сыана баһа-атаҕа суох барыта дьон атыылаһар дьобурун лаппа түһэрдэ Арай Удачный ОРС-тан кэлэр таһаҕас арыый чэпчэки

балачча кэрэхсэбили ылан ээрэ үөрүүлэх.

Ааспыт алта уон сылларга улууска үөрэхтээһин кизгник тэнийдэ. Быйылгы үөрэх дьылыгар 4 орто, 1 начальнай оскуола, 1000 кэрингэ оҕо үөрэнэр. Улуус киинигэр баар музыкальнай оскуолага оҕолор музыкаба, үхкүүгэ үөрэнэллэр. Харыйалаахха Суотту ОПТУ-тун филиала быйыл иккис сылын олохтоох ыччаттары кыыл көрөөччүлэри, туу таһаҕаһынан иистэнээччилэри уонна шофердары, трактористары, электрисктэри үөрэтэллэр.

Улууска культура отдела 1946 сыллаахха тэриллибитэ. Ону кытта тэҥнэ культура кадрдарын бэлэмнээһингэ ураты болгомто ууруллубута. Ол түмүгэр билигин Өлөөн улуһун уус-уран самодеятельноһа бүтүн республика кэрэхсэбилин ылар буолла.

Тохсунньуга төрөөбүтэ 100 сылын туолар саха норуотун чулуу уола Илья Егорович Винокуров 40-бар кэлэн төрүттээбит кизг кэскиллээх Өлөөнө бу ы-

нок ыарахан сабыдыалын төлө түһэргэ дьулуурдаахтык туруулаһар. Кини аата улууска дириг ытыктабылы ылар. Ону туһулаан И.Е.Винокуров улахан бюһа Өлөөн бөһүөлэгин саамай кестүүлээх мизстэтигэр туруоруллубутугар махталлаах өлөөннөрө сибээки дьөрбөтүн кыһыннары - сайыннары саҕардан уура тураллар.

Егор АФАНАСЬЕВ.

Снимоктарга: улуус тэриллибитэ 60 сылыгар аналаах үөрүүлээх мунньаха. (Хаҥастан уҕа) баһылык И.П.Павлов, Ньурба улуһун баһылыга В.А.Петрова, Өлөөн улуһун дьаһалтатын баһылыгын солбуйааччы И.Стручков, СР Правительствын Председателин солбуйааччы Е.А.Борисов, Ил Түмэн депутата А.И.Чомчоев, Үөһээ Бүлүү улуһун баһылыга М.С. Чалбанов уонна В.И.Винокуров (Илья Егорович уола); П.Г. Винокуров, С.И. Кривошапкин.

Автор түһэриилэрэ.